

1976.

BADIOU, ALAIN

Ideja komunizma

BADIOU, ALAIN

Ideja komunizma

Čilj mi je danas opisati jednu umnu operaciju koju sam – iz razloga koji će nadam se biti uvjerljivi – nazvao Idejom komunizma.* Trenutak koji je bez sumnje najdelikatniji upravo je onaj koji je i najviše opći, onaj koji se tiče toga da se kaže što je uopće jedna Ideja, ne samo u pogledu političkih istina (u tom slučaju je Ideja ideja komunizma), već u pogledu bilo koje istine (u kom slučaju je Ideja suvremeno oživljavanje onoga što nam Platon pokušava prenijeti putem imena *eidōs* ili *idea*, ili, još preciznije, kao Ideju Dobra). Ostavit ću velik dio te općosti implicitan kako bih bio što jasniji po pitanju Ideje komunizma.⁰¹

Operacija “Ideja komunizma” zahtijeva tri osnovne sastavnice: političku, povijesnu i subjektivnu.

Najprije o političkoj sastavnici. Riječ je o onome što nazivam istinom, političkom istinom. Glede moje analize Kulturne revolucije (jedne političke istine ako je takve ikad bilo) komentator britanskog lista *Observer* vjerovao je da može izjaviti – i to samo na temelju mog pozitivnog odnosa prema toj epizodi kineske povijesti (koja za njega, naravno, predstavlja zloćudnu klaonicu) – da se ponosi time što je engleska empiristička tradicija “nas [čitatelje *Observera*] cijepila protiv tiranije čiste političke apstrakcije” (svake predsusretljivosti prema despotizmu ideokracije). On se zapravo ponosi time što je vladajući imperativ današnjeg svijeta “život bez Ideje”. Kako bih mu ugodio, počet ću tako što ću kazati da je političku istinu prije svega moguće opisati na čisto empirijski način: ona predstavlja konkretnu i vremenski prepoznatljivu sekvencu gdje se pojavljuju – gdje postaju i nestaju – nova praksa i novo mišljenje kolektivne emancipacije.⁰² Možemo čak navesti i primjere: Francuska revolucija između 1792. i 1794.; narodni rat u Kini između 1927. i 1949.; boljševizam u Rusiji između 1902. i 1917.; i, na nesreću *Observera*, iako mu se vjerovatno ne bi sviđjeli ni moji drugi primjeri, Velika proleterska kulturna revolucija, u svakom slučaju između 1965. i 1968. Zapravo, gledano formalno, odnosno filozofski, riječ je o proceduri istine u onom smislu koji toj riječi pridajem još od *Bitka i događaja*. Još ću se vratiti na to. Ono što možemo odmah primijetiti jeste da svaka procedura istine propisuje Subjekt te istine, Subjekt koji čak i u empirijskom smislu nije svodiv na pojedinca.

Nadalje, o povijesnoj sastavnici. Kao što pokazuje prethodno datiranje, procedura istine pod lokalnim je oblikom – koji ima prostorne, vremenske i antropološke

- * Ovo je predavanje predstavljeno na konferenciji "O ideji komunizma" koja se odvijala na Institutu za obrazovanje u Londonu od 13. do 15. ožujka 2009. (napomena prevodioca).
- 01 Motiv ideje progresivno se javlja u mom djelu. On je bez sumnje prisutan već krajem osamdesetih godina, kada u *Manifestu za filozofiju* označavam svoj pothvat kao "platonizam mnoštva", što čini nužnim i obnovu razmatranja o pitanju same Ideje. To će razmatranje u *Logikama svjetova* zadobiti imperativnu formu: "istinit život" mišljen je kao život prema Ideji, protiv maksime suvremenog demokratskog materijalizma koji nam nalaže da živimo bez Ideje. Logiku Ideje preciznije istražujem u *Drugom manifestu za filozofiju*, gdje uvodim pojam ideacije, a tako i operacijske ili djelatne vrijednosti Ideje. Sve je to poduprto raznovrsnim angažmanom oko renesanse pozivanja na Platona. Istaknimo: seminar koji već dvije godine vodim pod naslovom "Za današnjicu: Platon!", zatim projekt filma "Život Platona", kao i cjelovit prijevod (nazivam ga "hiperprijevodom") Platonove *Države*, preimenovane u "O komun(izmu)" ["Du Commun(isme)"], i nanovo razdijeljene u devet poglavlja, koji planiram završiti i objaviti u 2010. godini.
- 02 Rijetkost egzistencije politike, izražena u formi sekvenca koje su osuđene na neprestano završavanje, najsnažnije je artikulirao Sylvain Lazarus u svojoj knjizi *Antropologija imena*. On te sekvence naziva "povijesnim načinima politike", definirajući ih na osnovi tipa odnosa između politike i njezinog mišljenja. Moja filozofska razrada problema procedure istine čini se veoma različitom (koncepti događaja i generičnosti potpuno su odsutni u Lazarusovoj misli). U *Logikama svjetova*, međutim, obrazložio sam zašto je moj filozofski pothvat srodan Lazarusovom, pothvatu koji predlaže jedno mišljenje politike izgrade-

oslonce – upisana u opći razvoj Čovječanstva. Epiteti poput "francuska" ili "kineska" empirijski su pokazatelj ove lokalizacije. Oni razjašnjavaju zašto Sylvain Lazarus (cf. bilješka 2.) govori o "povijesnim načinima politike", a ne samo o "načinima politike". Postoji, u biti, i povijesna dimenzija istine, premda je istina u krajnjoj liniji univerzalna (u smislu koji, na primjer, pridajem toj riječi u svojoj *Etici* ili u djelu *Sveti Pavao, ili utemeljenje univerzalizma*), odnosno vječna (kao što preferiram reći u *Logikama svjetova* ili u *Drugom manifestu za filozofiju*). Vidjet ćemo, posebice, da unutar određenog tipa istine (političke, ali također i ljubavne, umjetničke ili znanstvene) njeno povijesno upisivanje uključuje odnose među različitim istinama, istinama smještenim na različitim mjestima općeg ljudskog vremena. To znači da postoje retroaktivni učinci koje jedna istina iziskuje spram drugih istina koje su stvorene prije nje. Sve to zahtijeva transvremensku raspoloživost istina.

Na kraju, o subjektivnoj sastavnici. Riječ je o mogućnosti, za nekog pojedinca, definiranog kao jednostavna ljudska životinja, i jasno različitog od svakog Subjekta, da odluči postati dijelom procedure političke istine.⁰³ Da odluči, ukratko, postati militant te istine. U *Logikama svjetova*, i na jednostavniji način u *Drugom manifestu za filozofiju*, ovu sam odluku nazvao inkorporacijom⁰⁴: pojedinačno tijelo, kao i sve od čega se ono sastoji, u smislu mišljenja, afekta, djelatnih potencijalnosti, itd..., sve to postaje elementom drugog tijela, tijela-istine, materijalne egzistencije istine koja se razvija u datom svijetu. Ovo je trenutak kada pojedinac izjavljuje da može premašiti granice (egoizma, rivaliteta, konačnosti...) nametnute samom individualnošću (ili animalnošću, jer to je jedna te ista stvar). On to može samo ukoliko, ostajući pojedinac koji jeste, on također putem inkorporacije postaje i djelatni dio novog Subjekta. Ovu odluku, ovu volju, nazivam subjektivacijom.⁰⁵ U općenitijem smislu, subjektivacija je uvijek kretanje putem kog pojedinac utvrđuje mjesto istine spram vlastite životne egzistencije, kao i spram svijeta u kom se ta egzistencija razvija.

"Idejom" nazivam apstraktnu totalizaciju tri osnovna elementa: procedure istine, povijesnog pripadanja i pojedinačne subjektivacije. Možemo odmah dati formalnu definiciju Ideje: Ideja je subjektivacija odnosa između singularnosti procedure istine i reprezentacije Povijesti.

U slučaju kojim se ovdje bavimo, reći ćemo da je Ideja mogućnost koju pojedinac ima da shvati da je njegova participacija u singularnom političkom procesu (njegov ulazak u tijelo-istine) u određenom smislu također i povijesna odluka. Na osnovi Ideje, pojedinac kao element novog Subjekta ostvaruje svoju pripadnost kretanju Povijesti. Riječ "komunizam" bila je gotovo dva stoljeća (od Babeufove "zajednice jednakih" sve do osamdesetih godina prošlog stoljeća) najvažnije ime Ideje smještene u polju emancipatornih, odnosno revolucionarnih politika. Biti komunist, to je nedvojbeno značilo biti militant Komunističke partije u određenoj zemlji. Međutim, biti militant Komunističke partije značilo je biti i jednim od milijun agenata povijesne orijentacije čitavog Čovječanstva. Pod okriljem Ideje komunizma, subjektivacija je vezivala lokalno pripadanje političkoj proceduri i nepregledan simbolički prostor Čovječanstva koje korača prema svojoj kolektivnoj emancipaciji. Dijeliti letak na trgu također je značilo i popeti se na scenu Povijesti.

Tako možemo shvatiti zašto riječ "komunizam" ne može biti puko političko ime: ona zapravo vezuje, za pojedinca čiju subjektivaciju podržava, političku proceduru s nečim drugim od nje. Međutim, ona ništa više ne može biti ni puko povijesna riječ. Jer bez zbiljske političke procedure, koja, kao što ćemo vidjeti, sadrži i nesvodivu kontingentnost, Povijest ostaje prazni simbolizam. Na kraju, ona također ne može biti niti puko subjektivna ili ideološka riječ. Jer subjektivacija operira "između" politike i povijesti, između singularnosti i projekcije te singularnosti u simbolički totalitet, a bez tih materijalnosti i simbolizacija ona ne može doseći nivo odluke. Riječ "komunizam" ima status Ideje, što znači da, počevši od neke inkorporacije, a tako i od unutrašnjosti političke subjektivacije, ona označava sintezu politike, povijesti i ideologije. Zbog toga ju je i bolje pojmiti kao operaciju nego kao pojam. Komunistička Ideja postoji samo na šavu koji veže pojedinca i političku proceduru, kao ona sastavnica subjektivacije koja se bazira na povijesnoj projekciji politike. Komunistička je Ideja ono što sačinjava postanak-Subjektom-politike nekog pojedinca, kao ujedno, i u isto vrijeme, i njegova projekcija u Povijest.

Makar to bilo samo da bih se izmjestio prema spekulativnim područjima mog prijatelja Slavoj Žižeka⁰⁶, smatram da je uputno formalizirati operaciju Ideje op-

ćenito, odnosno komunističke Ideje posebno, u registru tri instance Subjekta koje nalazimo kod Lacana: realnom, imaginarnom i simboličkom. Tako ćemo u prvom redu postaviti da je sama procedura istine realno u koga se upire Ideja. Zatim ćemo prihvatiti da Povijest nema drugu egzistenciju osim simboličke. Povijest se zapravo niti ne može pojaviti. Pojavljivanje potrebuje pripadanje svijetu. Međutim, Povijest, kao pretpostavljena cjelina ljudskog razvoja, nema niti jedan svijet koji bi joj omogućio da se smjesti u zbiljsku egzistenciju. Ona je naknadna narativna konstrukcija. Složit ćemo se, konačno, da subjektivacija koja projicira realno u simboličko neke Povijesti može označavati samo imaginarno, i to iz temeljnog razloga što se niti jedno realno ne može simbolizirati kao takvo. Realno postoji, u određenom svijetu i pod sasvim posebnim uvjetima na koje ću se još vratiti. No njega se, kao što je Lacan rekao i ponavljao, ne može simbolizirati. Što znači da se realno neke procedure istine ne može “realno” projicirati u simbolički narativ Povijesti. Tek imaginarno što ne znači, daleko od toga, da je to beskorisno, negativno, ili bez učinka. Upravo suprotno, tek u operaciji Ideje pojedinac nalazi načine da postoji “kao Subjekt” [en *sujet*].⁰⁷ Tako ćemo ustvrditi: Ideja izlaže istinu preko strukture fikcije. U posebnom slučaju komunističke Ideje, koja je operativna onda kada je istina o kojoj je riječ zapravo sekvenca emancipatorne politike, reći ćemo da “komunizam” izlaže tu sekvencu (a tako i njene militante) unutar simboličkog poretka Povijesti. Ili: komunistička Ideja je imaginarna operacija putem koje neka individualna subjektivacija projicira fragment političkog realnog u simboličko pripovijedanje Povijesti. I u tom je smislu ispravno reći da je Ideja (kao što se može i očekivati!) zapravo ideološka.⁰⁸

Danas je iznimno važno shvatiti da “komunistička” ne može biti pridjev koji određuje neku politiku. Taj kratki spoj između realnog i Ideje porodio je izraze za koje nam je trebalo čitavo stoljeće iskustava u isti mah epskih i strašnih da bi ih pojmlili kao pogrešno uobličene, izraze poput “komunistička partija”, ili pak, a riječ je o oksimoronu kojeg je izraz “socijalistička država” pokušao izbjeći – “komunistička država”. U ovom kratkom spoju možemo uočiti dugotrajne učinke hegelovskih izvora marksizma. Za Hegela u biti povijesno izlaganje politika nije imaginarna subjektivacija, već realno u samom svome liku. Jer ključni je aksiom dijalektike onako kako je on shvaća da je “Istinito postanak sebe samog”,

ili, a to se svodi na isto, da je “Vrijeme tubitak Pojma”. Iz toga slijedi, u skladu s hegelovskim spekulativnim naslijedom, da je opravdano misliti da povijesno upisivanje revolucionarnih političkih sekvenci ili disparatnih fragmenata kolektivne emancipacije pod imenom “komunizma” zapravo otkriva njihovu istinu koja se sastoji od napredovanja prema smislu Povijesti. Ovo latentno podređivanje istina njihovom povijesnom smislu podrazumijeva da je moguće “istinito” govoriti o komunističkoj politici, komunističkim partijama i komunističkim militantima. Međutim, očito je da se danas moramo čuvati ovog pridjevanja. Da bi mu se sam mogao oduprijeti, morao sam bezbroj puta ustvrditi da Povijest ne postoji, što je u skladu s mojim poimanjem istina, odnosno s tim da one nemaju nikakvog smisla, pogotovo smisla Povijesti. Danas bih ipak trebao istančati ovaj sud. Svakako da nema nikakvog realnog Povijesti, što znači da je istina, i to u transcendentalnom smislu, da ona ne može postojati. Diskontinuitet svjetova zakon je pojavljivanja, a tako i postojanja. Međutim, ono što postoji, pod realnim uvjetom organiziranog političkog djelovanja, jeste komunistička Ideja, operacija koja je vezana na umnu subjektivaciju, i koja na individualnom nivou integrira realno, simboličko i ideološko. Trebamo obnoviti ovu Ideju, razvezujući je od svake predikativne upotrebe. Trebamo spasiti Ideju, no ujedno i osloboditi realno bilo kakvog neposrednog stapanja s njome. Pod komunističkom idejom, u smislu moguće snage postajanja-Subjektom pojedinaca, mogu biti uspostavljene samo one politike za koje je u krajnjoj liniji apsurdno reći da su komunističke.

Zato je potrebno započeti istinama, političkim realnim, tako da bi pojmlili Ideju u trostrukosti njezine operacije: realno-politika, simboličko-Povijest, imaginarno-ideologija.

Započet ću podsjećanjem na moje uobičajne pojmove, u vrlo apstraktnom i jednostavnom obliku.

“Događajem” nazivam prijelom unutar normalnog rasporeda tijela i jezika koji kao takav postoji za neku posebnu situaciju (ako se pozivamo na *Bitak i događaj* [1988] ili *Manifest za filozofiju* [1989]), ili koji se pojavljuje u nekom posebnom svijetu (ako se više pozivamo na *Logičke svjetove* [2006] ili na *Drugi manifest za filozofiju* [2009]). Važno je istaknuti da događaj nije ostvarenje mogućnosti koja je unutrašnja situaciji ili ovisna o transcendentalnim zakonima svijeta. Događaj je stvaranje

no sa stanovišta same politike. Primjetimo da je, očigledno, i za Lazarusa pitanje datiranja načina veoma važno.

- 03 Ovaj aspekt odluke, izbora, volje (*the Will*), gdje Ideja obuhvaća individualni angažman, sve više i više je prisutan u radovima Petera Hallwarda. Karakteristično je da će, kao posljedica toga, referenca na francusku i haitičansku revoluciju, gdje su te kategorije najvidljivije, sada obuzimati čitav njegov rad.
- 04 Napomena prevodioca: Badio-uv pojam inkorporacije (*l'incorporation*) treba pojmiti kao priključenje, ali i doslovno, u smislu u-tjelovljenja, pripajanja tijelu.
- 05 U knjizi *Teorija subjekta* koju sam objavio 1982. godine par subjektivacije i subjektivnog procesa igra ključnu ulogu. Dodatni znak toga da se postepeno, kao što tvrdi Bruno Bosteels u svom radu (koji uključuje i engleski prijevod kao i izuzetan komentar dotične *Teorije*), vraćam nekim dijalektičkim intuicijama iz ove knjige.
- 06 Slavoj Žižek je vjerovatno jedini mislioc današnjice koji u isti mah može obriliti Lacanove doprinose što je rjeđe moguće i opetovano i živo zagovarati povratak Ideje komunizma. To je zato što je njegov istinski učitelj Hegel, kojeg on tumači na posve nov način i to tako što ga prestaje podređivati motivu Cjeline. Kažimo da danas postoje dva načina da se spasi Ideja komunizma unutar filozofije: odbaciti Hegela, ne bez žaljenja, i uz cijenu opetovanih istraživanja njegovih spisa (što upravo sam činim), ili predložiti drugačijeg Hegela, nepoznatog Hegela, a to je ono što Žižek čini na temelju Lacana (koji je čitavo vrijeme bio veličanstveni hegelovac, tako tvrdi Žižek, prvo eksplicitno, a poslije potajno).
- 07 Živjeti “kao Subjekt” (*en sujet*) treba pojmiti u dvostrukom smislu. Prvi je smisao isti kao “živjeti kao besmrtnik”, što je Aristotelova maksima u prijevodu. “Kao” ovdje znači “kao da sam”. Drugi je smisao topološki:

inkorporacija zapravo označava da pojedinac živi “u” tijelu-istine neke istine. Ove su nijanse razjašnjene teorijom tijela-istine kojom se zaključuje *Logika svjetova*. Taj je zaključak važan, ali, moram to priznati, još uvijek previše zgusnut i prenagljen. (Napomena prevodioca: Badiouovo izvodenje temelji se na dvoznačnosti izraza “en sujet” koju je nemoguće neposredno obuhvatiti u našem jeziku. Treba pripaziti na to da riječ “en” u “en sujet” ujedno znači česticu “kao” i prijedlog “u”, odnosno da podrazumijeva kako nominativ tako i dativ.)

08 Zapravo, da bi pravo pojмили istrošenu riječ “ideologija”, najjednostavnije je ostati najbliže njezinoj formaciji: “ideološko” je ono što se tiče Ideje.

311

BADIOU, ALAIN
Ideja komunizma

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2010.

novih mogućnosti. On se ne smješta jednostavno na nivou objektivnih mogućnosti, već na nivou mogućnosti mogućeg. Što se također može postaviti: događaj u odnosu na situaciju ili na svijet otvara mogućnost onoga šta je s gledišta kompozicije te situacije ili legaliteta tog svijeta striktno govoreći nemoguće. Ako se ovdje prisjetimo da kod Lacana imamo jednadžbu $realno = nemoguće$, odmah možemo uočiti intrinzično realnu dimenziju događaja. Također možemo reći da je događaj zbivanje realnog kao buduće mogućnosti sebe samoga.

“Državom” (“l’État”), ili “stanjem situacije” (“l’état de la situation”) nazivam sistem prisila koje, precizno govoreći, ograničavaju mogućnosti mogućeg. Također se može reći da je Država ono što u datoj situaciji propisuje njezino vlastito nemoguće. Država je uvijek konačnost mogućnosti, dok je događaj njihovo beskonačenje. Što, na primjer, danas sačinjava Državu u pogledu političkih mogućnosti? Naravno, kapitalistička ekonomija, ustavna forma vlasti, zakoni (u pravnom smislu) o vlasništvu i naslijeđu, vojska i policija... Možemo vidjeti kako Država putem svih ovih dispozitiva, svih ovih aparata – uključujući, naravno, one koje je Althusser nazvao “ideološkim aparatima države”, a koji se mogu definirati na osnovu jednog zajedničkog cilja: zaštititi da Ideja komunizma predstavlja mogućnost za pravo organizira i održava, često upotrebom sile, razliku između onoga što je moguće i onoga što nije. Iz čega jasno proizlazi da je događaj nešto što se javlja samo ukoliko je oduzeto od moći Države.

“Procedurom istine”, ili “istinom”, nazivam kontinuiranu organizaciju posljedica događaja unutar situacije (ili svijeta). Odmah ćemo primijetiti da svakoj istini pripada neka suštinska slučajnost, slučajnost njezinog događajnog porijekla. “Činjenicama” nazivam posljedice postojanja Države. Reći ćemo da je sveobuhvatna nužnost uvijek na strani Države. Iz toga se vidi da istina ne može biti sačinjena od pukih činjenica. Nečinjenični dio istine proizlazi iz njezine orijentacije; nazvat ćemo ga subjektivnim. Također ćemo postaviti da je materijalno “tijelo” neke istine, utoliko ukoliko je subjektivno orijentirano, tijelo izuzetka. Bestidno koristeći religijsku metaforu, reći ću da se tijelo-istine, u pogledu onoga što se u njemu ne može svesti na činjenice, može nazvati slavno tijelo. Što se tiče toga tijela koje je u politici tijelo novog kolektivnog Subjekta, organizacije mnoštva pojedinaca kazat ćemo da ono sudjeluje u kreiranju

političke istine. Ako je riječ o Državi/stanju svijeta unutar kojeg je ta kreacija djelatna, onda ćemo govoriti o povijesnim činjenicama. Povijest kao takva, sačinjena od povijesnih činjenica, nikada nije oduzeta od moći Države. Povijest nije ni subjektivna ni slavna. Štoviše, treba reći da je Povijest povijest Države.⁰⁹ Možemo se dakle vratiti na naše prijedloge po pitanju komunističke Ideje. Ako je Ideja za pojedinca subjektivna operacija putem koje se posebna realna istina imaginarno projicira u simboličko kretanje Povijesti, može se kazati da Ideja predstavlja istinu kao da bi bila činjenica. Ili još: da Ideja predstavlja neke činjenice kao simbole realnog istine. I to je način kako je Ideja komunizma mogla dopustiti upisivanje revolucionarne politike i njezinih Partija u reprezentaciju smisla Povijesti čiji je komunizam bio nužan ishod. Ili kako je bilo moguće govoriti o “domovini socijalizma” što se svodilo na simbolizaciju kreacije mogućeg, krhku po definiciji, zahvaljujući masivnosti određene moći. Ideja, kao operaciono posredovanje između realnog i simboličkog, uvijek pojedincu predstavlja nešto što se nalazi između događaja i činjenica. Stoga su i beskrajne rasprave o realnom statusu komunističke Ideje nerazrješive. Da li je tu riječ o regulativnoj Ideji u Kantovom smislu, koja nema realne učinkovitosti, ali koja je sposobna fiksirati umne ciljeve našeg razumijevanja? Ili je pak riječ o programu kojeg je potrebno ostvarivati korak po korak djelovanjem nove postrevolucionarne Države na svijet? Da li je riječ o utopiji, opasnoj, čak i kriminalnoj utopiji? Ili je pak riječ o imenu Uma unutar Povijesti? Ovakva vrsta rasprave nikada ne može biti zaključena, iz razloga što je subjektivna operacija Ideje složena, a ne jednostavna. Ona obuhvaća, kao svoj apsolutan realni uvjet, postojanje realnih sekvenca politike emancipacije, no također i razvoj čitave palete povijesnih činjenica podložnih simbolizaciji. Ona ne kazuje (što bi značilo podrediti proceduru istine zakonima Države) da su događaj i njegove organizirane političke posljedice svodivi na činjenice. Ali ona ništa više ne kazuje da činjenice nisu pogodne za svaku povijesnu transkripciju (igrajući se poput Lacana riječima) tipičnih svojstava neke istine. Ideja je povijesno učvršćivanje svega onog što izmiče, što se oduzima, što je nedokučivo u razvoju neke istine. Stoga je i obaveza komunističke Ideje da odgovori na pitanje “Odakle proizlaze ispravne ideje?”, kao što je to učinio Mao: “ispravne ideje” (shvatimo pod time: ono što sačinjava trag istine u situaciji)

09 Tezu da je povijest povijest Države u polje političke umnosti uveo je Sylvain Lazarus, iako još nije objavio čitavu njezinu razradu. Ovdje također treba reći da je moj ontološko-filozofski pojam Države, koji uvodim sredinom osamdesetih godina, označen drugačijom (matematičkom) provenijencijom, i različitim (metapolitičkim) ciljem. Međutim, srodnost se održava na jednoj ključnoj točki: niti jedna procedura istine ne može, po svojoj vlastitoj biti, biti poistovjećena s povijesnim djelovanjima Države.

Rosa Luxemburg

10 “Bezimeni” (*sans-noms*) ili “oni-bez-udjela” (*sans-part*), i u krajnoj liniji, organizacijska uloga radnika “bez papira” (*sans-papiers*) u svim suvremenim političkim djelovanjima, sve je to dio negativnog ili lišavajućeg pogleda na ljudsku teritoriju politika emancipacije. Jacques Rancière je, putem temeljite studije ovih motiva u 19. stoljeću, posebno prikazao demokratski značaj nepripadanja dominantnoj klasifikaciji. Ta ideja zapravo vuče svoje korijene još iz Marxovih *Ekonomsko-filozofskih rukopisa* iz 1844. gdje je proletarijat definiran kao generičko čovječanstvo na temelju svog neposjedovanja niti jednog od svojstava putem kojih buržoazija definira Čovjeka (cijenjen, ili normalan, odnosno “integri-ran”, rekli bi danas). Ta je ideja u temelju Rancièreovog pokušaja spašavanja riječi “demokracija”, kao što vidljivo iz njegovog djela *Mržnja demokracije*. Nisam siguran da li se tako lako može spasiti ova riječ, i u svakom slučaju, mislim da je zaobilaznica Idejom komunizma neizbježna. Rasprava je počela i nastavit će se.

11 Maovi spisi o Staljinu su objavljeni. Cf. *Mao Tsé-Toung et la construction du socialisme (Mao Ce Tung i izgradnja socijalizma)*, s jasnim podnaslovom “Modèle soviétique ou voie chinoise” (“Sovjetski model ili kineski put”), knjižicu koju je preveo i predstavio Hu Chi-hsi (Paris, Seuil, 1975.). Moj komentar, orijentiran idejom vječnosti Istinitog, može se naći u uvodu *Logika svijetova*.

proizlaze iz prakse. “Praksu” očigledno treba pojmiti kao materijalističko ime za realno. Stoga je pogodno reći da Ideja koja u Povijesti simbolizira “istinski” razvoj ispravnih (političkih) ideja, odnosno Ideja komunizma, sama *in fine* proizlazi iz prakse (iskustva realnog), iako se na nju može svesti. To je zato što je ona protokol, ne postojanja, već izlaganja neke aktivne istine.

Sve to objašnjava, a u nekoj mjeri i opravdava, zašto je na koncu bilo moguće ići tako daleko da se istine politike emancipacije izlažu u obliku njihove suprotnosti, odnosno u formi Države. Jer ako riječ je o ideološkom (imaginarnom) odnosu između procedure istine i povijesnih činjenica, zašto oklijevati da se taj odnos ne dovede do svoje granice, zašto ne kazati da je riječ o odnosu između događaja i Države? *Država i revolucija*: takav je naslov jednog od najznamenitijih Lenjinovih tekstova. I upravo se radi o Državi i Događaju. Ipak, Lenjin slijedeći Marxa po tom pitanju s oprezom govori o tome da Država o kojoj je riječ nakon Revolucije treba biti Država odumiranja Države, Država kao organizator tranzicije prema ne-Državi. Kažimo stoga: Ideja komunizma može projicirati realno politike, uvijek oduzeto od moći Države, u historijsku figuru neke “druge Države” pod uvjetom da je oduzimanje unutarnje ovoj subjektivirajućoj operaciji, na način da je “druga Država” sama po sebi oduzeta od moći Države, oduzeta od svoje vlastite moći, u onoj mjeri u kojoj je ona Država čija je bit da odumre.

U ovom kontekstu treba misliti i prihvatiti ključnu važnost vlastitih imena u svakoj revolucionarnoj politici. Važnost koja je zapravo i spektakularna i paradoksalna. S jedne strane, naime, politika emancipacije u svojoj je biti politika anonimnih masa: ona je pobjeda bezimenih¹⁰, onih koje Država drži u čudovišnoj beznačajnosti. S druge strane, tijekom čitavog njenog razvoja označuju je vlastita imenima, koja je povijesno identificiraju, koja je reprezentiraju, i to snažnije nego što je to slučaj s drugim politikama. Zašto taj slavni Panteon revolucionarnih heroja? Zašto Spartak, Thomas Müntzer, Robespierre, Toussaint-Louverture, Blanqui, Marx, Lenjin, Rosa Luxemburg, Mao, Che Guevara, i toliko drugih? Zato što sva ova imena preko forme pojedinca povijesno simboliziraju čistu singularnost tijela i mišljenja: u isti mah ri-jedak i dragocjen izvor izmičućih sekvenca politike kao istine. Ovdje je suptilni formalizam tijela-istine čitljiv kao empirijska egzistencija. Pojedinač nalazi slavne i distinktivne pojedince kao posredovanje svoje vlastite in-

vididualnosti, kao dokaz da je moguće nadsiliti (*forcer*) njenu konačnost. Anonimno djelovanje milijuna militanata, ustanika, boraca, kao takvo nepredstavljivo, okupljeno je i brojano kao jedno pod jednostavnim i snažnim simbolom vlastitog imena. Na taj način vlastita imena sudjeluju u operaciji Ideje, i ona koje smo naveli sastavnice su Ideje komunizma u njezinim različitim etapama. Nemojmo oklijevati da to kažemo: Hruščovljeva osuda “kulta ličnosti” *a propos* Staljina bila je krivo usmjerena, nagovješćujući, pod krinkom demokracije, odumiranje Ideje komunizma kojem smo nazočili u desetljećima koja su slijedila. Bilo je potrebno voditi političku kritiku Staljina i njegove terorističke vizije države na rigorozan način, s pozicije same revolucionarne politike, i to je ono što čemu je Mao zacrtao put u svojim brojnim tekstovima.¹¹ Hruščov, s druge strane, koji je zapravo branio vladajuću grupu staljinističke države, nije učinio niti jedan korak u tom smjeru, osim da se, govoreći o Teroru koji je bio sproveden pod Staljinovim imenom, zadovoljio apstraktnom kritikom uloge vlastitih imena u političkoj subjektivaciji. On je tako sam stvorio ležaj na kome će desetljeće kasnije prileći “novi filozofi” reaktivnog humanizma. Što nas upućuje na dragocjenu lekciju: čak ako političke retroakcije mogu zahtijevati da neko vlastito ime bude lišeno svoje simboličke funkcije, ipak nije moguće ukinuti ovu funkciju kao takvu. Zato što Ideja – a posebno Ideja komunizma, jer ona se direktno poziva na narodnu beskonačnost – potrebuje konačnost vlastitih imena.

Rekapitulirajmo što je jednostavnije moguće. Istina je političko realno. Povijest, čak i kao rezervoar vlastitih imena, jeste simboličko mjesto. Ideološka operacije Ideje komunizma jest imaginarna projekcija političkog realnog na simboličku fikciju Povijesti, uključujući i formu reprezentacije djelovanja nebrojenih masa pod Jednim vlastitog imena. Funkcija te ideje u tome je da podrži inkorporaciju pojedinca u disciplinu procedure istine, da ovlasti pojedinca da u svojim vlastitim očima nadmaši državne prisile pukog opstanka, postajući djelom tijela-istine, ili tijela podložnog subjektivaciji.

Sad ćemo se upitati: zašto je potrebno posezati za ovom dvosmislenom operacijom? Zašto događaj i njegove posljedice moraju također biti izložene pod formom činjenice, često nasilne činjenice, koju prate različite varijante “kulta ličnosti”? Čemu ovo povijesno prisvajanje politika emancipacije?

Najjednostavniji razlog u tome je što obična povijest, povijest individualnih života, stoji pod zagrljajem Države. Povijest jednog života, bez odluke ili izbora, sama po sebi je dio povijesti Države, čija su klasična posredovanja obitelj, rad, domovina, vlasništvo, religija, običaji... Junačka iako individualna projekcija izuzetka svemu ovom – a to je procedura istine – također teži da bude podijeljena s drugima, ona se hoće prikazati ne samo kao izuzetak, već i kao mogućnost koja je odsad zajednička svima. A to je jedna od funkcija Ideje: projicirati izuzetak u uobičajenost egzistencija, ispuniti ono što je tek prazno postojanje s određenom mjerom nečuvenog. Uvjeriti moj neposredan krug pojedinaca, supruga ili suprugu, susjede i prijatelje, kolege, da također postoji čudesni izuzetak istina u postajanju, da nismo osuđeni na to da ograničenja i prinude Države uobličavaju naše egzistencije. Naravno, u krajnjoj liniji, samo golo ili militantno iskustvo procedure istine može ponukati ulazak ovog ili onog pojedinca u tijelo-istine. Međutim, da bi nju ili njega dovelo do točke gdje se to iskustvo razvija, da bi pojedinca učinilo gledaocem, a tako već i djelomično akterom onoga što je važno za neku istinu, posredovanje Ideje, odnosno njezino dijeljenje, gotovo su uvijek nužni. Ideja komunizma (ma kakvo uostalom bilo ime koje joj pridajemo, što na kraju i nije važno: jer ni ti jedna Ideja nije istovjetna sa svojim imenom) ono je putem čega možemo govoriti o procesu istine unutar nečistog jezika Države, a tako i izmjestiti na određeno vrijeme linije sile kojima Država propisuje ono što je moguće i ono što je nemoguće. Najuobičajnija gesta u tom pogledu jeste da se nekoga dovede na istinsko političko okupljanje, daleko od njegove kuće, daleko od kodiranih parametara egzistencije, u prenočištu s malij-skim radnicima, na primjer, ili pred vratima tvornice. Došavši na mjesto gdje se odvija politika, on ili ona odlučit će o svojoj inkorporaciji ili o povlačenju. No da bi pojedinac uopće došao na to mjesto, potrebno je da ga Ideja – a već dva stoljeća, a možda još i od Platona, to je Ideja komunizma – unaprijed izmjesti iz poretka reprezentacija, poretka Povijesti i Države. Potrebno je da simbol na imaginaran način pruži potporu kreativnom bjezgu realnog. Potrebno je da banalna iako odlučujuća rasprava s četiri radnika i jednim studentom u mračnoj sali bude trenutno uzdignuta do dimenzija Komunizma, i to tako da ujedno bude ono što je sama po sebi i ono što će biti kao moment lokalne izgradnje Istinog.

Potrebno je da veličanjem i širenjem simbola postane vidljivo to da “pravilne ideje” proizlaze iz prakse koja je prethodno bila nevidljiva. Potrebno je da okupljanje petero ljudi u izgubljenom predgrađu bude vječno u samom izrazu svoje prekarnosti. Zato se realno treba izložiti kroz strukturu fikcije.

Drugi je razlog to što je svaki događaj iznenađenje. Ako on to ne bi bio, to bi značilo da je predvidljiv kao činjenica, a tako i odmah upisan u povijest Države, što je proturječno. Problem dakle možemo formulirati i ova-ko: kako se možemo pripremiti za takva iznenađenja? A ovaj puta problem postoji, čak i ako smo već u zbilji milijanti posljedica prethodnog događaja, čak i ako smo već uključeni u tijelo-istine. Svakako, mi predlažemo razvoj novih mogućnosti. No događaj koji će doći čini mogućim ono što čak i nama ostaje nemoguće. Da bi anticipirali kreaciju novih mogućnosti, u najmanju ruku ideološki, ili umno, moramo imati Ideju. Ideju koja obuhvaća novost mogućnosti, koje je procedura istine čiji smo militanti donijela na vidjelo, ali koja također obuhvaća i formalnu mogućnost drugih mogućnosti, o kojima još ni ne slutimo. Ideja je uvijek potvrda da je nova istina povijesno moguća. A budući da se siljenje nemogućeg u smjeru mogućeg odvija na temelju oduzimanja od moći Države, može se reći da Ideja potvrđuje da je taj oduzimajući proces beskonačan: uvijek je formalno moguće da crta razdvajanja između mogućeg i nemogućeg koju povlači Država bude još jednom izmještena, i to tako radikalno kao što su mogla biti njezina prethodna izmještanja, uključujući i ono u kome mi trenutno sudjelujemo kao militanti. Zato je danas jedan od sadržaja komunističke Ideje – nasuprot motiva komunizma kao cilja koji se ostvaruje djelovanjem nove Države – taj da je odumiranje Države nedvojbeno princip koji treba biti vidljiv u svakom političkom djelovanju (što izražava formula: “politika na distanci od države”, kao obavezno odbijanje svakog direktnog uključenja u državu, svakog zahtjeva financiranja upućenog državi, svakog sudjelovanja u izborima, itd.), no ujedno i princip koji predstavlja beskonačnu zadaću, jer kreacija novih političkih istina uvijek izmješta crtu razdvajanja između državnih, a tako i povijesnih činjenica, i vječnih posljedica događaja.

Ovo nam dopušta da donesemo zaključak o suvremenim zaokretima Ideje komunizma.¹² Trenutna bilanca Ideje komunizma, kao što sam rekao, ne dopušta više

12 O trima etapama Ideje komunizma, a pogotovo o onoj (dru- goj) koja je pokušala Ideju komunizma izraziti kao neposredno političku (u smislu programa, Partije ili Države), treba konzultirati zaključna poglavlja moje knjižice *Okolnosti 4: Čega je Sarkozy ime?*

13 Iskustva novih političkih formi bila su brojna i strastvena tijekom tri posljednja desetljeća. Navedimo: pokret Solidarność u Poljskoj 1980.-1981. godine, prva sekvenca Iranske revolucije, Politička organizacija u Francuskoj, Zapatistički pokret u Meksiku, nepalski maoisti... Lista je, naravno, daleko od potpunosti.

da mjesto riječi bude pridjev, kao u izrazima “komunistička partija” ili “komunistički režimi”. Forma-partije, kao i ona socijalističke-države, nisu više sposobne pružiti realnu podršku Ideji. Taj je problem između ostalog našao svoj prvi negativni izraz u dva ključna događaja šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća: Kulturnoj revoluciji u Kini, i nejasnoći nazvanoj “Maj 68.” u Francuskoj. Nakon toga imali smo i još imamo eksperimentaciju s novim političkim formama koje se sve svode na politiku bez partije.¹³ Međutim, općenito uzevši moderna, takozvana “demokratska” forma buržajske Države čija je osnova globalizirani kapitalizam, može se pohvaliti time da nema rivala u ideološkom polju. Već tri desetljeća riječ “komunizam” bila je ili potpuno zaboravljena ili praktički poistovijećena s kriminalnim pothvatima. Iz tog je razloga subjektivna situacija politike postala posvuda tako zbrkana. U nedostatku Ideje, dezorijentacija narodnih masa neizbježna je.

Međutim, mnogobrojni znakovi, a pogotovo današnja konferencija, ukazuju na to da se ovaj reaktivni period završava. Povijesni je paradoks u tome da smo u određenom smislu bliže problemima koji su ispitivani u prvoj polovici 19. stoljeća nego onima koje nasljeđujemo iz 20. stoljeća. Kao i u okolici 1840. godine, suočeni smo s ciničnim kapitalizmom koji je siguran u to da predstavlja jedini mogući način racionalne organizacije društava. Svugdje se tvrdi da su siromašni sami krivi za sebe, da su Afrikanci nazadni, i da budućnost pripada ili “civiliziranim” buržoazijama zapadnog svijeta, ili onima koji su, poput Japanaca, odlučili slijediti isti put. Kao i u to doba, i danas nalazimo široko rasprostranjene zone krajnje bijede unutar samih bogatih država. Između država kao i između društvenih klasa nailazimo na monstruozne i rastuće nejednakosti. Subjektivni i politički rascjep između seljaka trećeg svijeta, nezaposlenih i siromašnih najamnih radnika naših “razvijenih” društava s jedne strane, te “zapadnih” srednjih klasa s druge, apsolutan je, te je označen nekom vrstom mrske ravnodušnosti. Više nego ikad, politička vlast, kao što ukazuje trenutna kriza sa svojim jedinstvenim geslom “spasimo banke”, nije ništa drugo nego temelj moći kapitalizma. Revolucionari su razjedinjeni i slabo organizirani, veliki dio narodne mladeži ovladavan je nihilističkim očajem, dok je velika većina intelektualaca servilna. Nasuprot svemu tome, u istoj izolaciji u kojoj su bili Marx i njegovi drugovi u retrospektivno slavnom trenutku *Komunistič-*

kog manifesta 1847. godine, nas, uključenih u organizaciju političkih procesa nove vrste unutar radničkih i narodnih masa, kao i u iznalaženje svih mogućih sredstava za podržavanje ponovno rođenih formi komunističke Ideje u realnom, nas ima sve više i više. Kao i na početku 19. stoljeća, nije riječ o pobjedi Ideje, kao što će to biti slučaj s prevelikom mjerom nesmotrenosti i dogmatizma tijekom jednog čitavog dijela 20. stoljeća. Ono što je važno prije svega je njezina egzistencija i osnove njezine formulacije. Zadaća je, u prvom redu, a njome se bavi ovaj naš današnji skup, da se dadne čvrsta subjektivna egzistencija komunističkoj hipotezi. A to je, posebno to ističem, zanosna zadaća. Spajajući konstrukcije mišljenja, koje su uvijek globalne i univerzalne, s eksperimentiranjima fragmentima istine koje su lokalne i singularne, mi možemo u svijesti pojedinaca osigurati novo postojanje komunističke hipoteze, odnosno Ideje komunizma. Mi možemo otvoriti treći period postojanja te Ideje. Mi to možemo, dakle, mi to moramo.

S francuskoga preveo Ozren Pupovac